

صارمی تماشاگر دیروز و طراح امروز در گذشت

نویسنده: علی پوررجبی و ...

تقریباً سه ماه پیش بود که در دفتر معماریت تصمیم گرفتیم با کمک جمعی از دوستان دانشجویی مطالعات معماری فیلمی درباره آثار و اندیشه هایش بسازیم و جستجو در نوشته ها و آثارش را آغاز کردیم. صارمی از معدود معمارانی بود که علاوه بر طراحی، نوشت و از اندیشه ها و آثار و زندگی اش گفت. هر چه در آثار نوشتاری اش جستجو می کردیم، صداقت در گفتار، پرهیز از ادعاهای گزاف، شوخی و طبع روان در بیان و زبانش را می دیدیم. نوشتن مداوم و صداقت در برخورد با خوبستن به او روحیه ای انتقادی داده بود که این روحیه را بیش از آثار دیگران در برابر آثار خود به کار می گرفت. از انتقاد به خود و گفتن ایراد آثارش ابایی نداشت. از اینکه بگوید نوآوری اش در طراحی سقف خانه شمال باعث شده بود بنا از لحاظ کارکردی درست کار نکند نمی ترسید و از اینکه مقاله های قدیمی خود را «آلوده به تعصب» بداند پرهیز نداشت.

صارمی دلباخته معماری گذشته بود و همواره در حال کרוکی کشیدن از آثار این معماری بود و حتی کارهایی مانند فیلمبرداری از این آثار را تجربه کرده بود. اما معتقد بود استفاده از معماری گذشته در معماری امروز قاعده و قانون ندارد و سازنده معماری مدرن امروز بود. از آن جهت شاید بتوان او را تماشاگر گذشته زیبا و سازنده امروز مدرن دانست. انتخاب و آزادی جهان مدرن برای صارمی بالاترین دستاوردهای انسان جدید بود که حاضر نبود آنها را با زیبایی های جهان گذشته عوض کند هرچند که خود واقف بود که این دستاوردها ذهن و جهان انسان امروز را آشفته کرده است. صارمی در دهه 50 شمسی که در آمریکا بود، تحت تاثیر گفتمان های غالب آن روزگار منتقد سر سخت مدرنیته شد و این را در مقاله «ریشه های معماری جدید ایران» او می توان دید اما در دهه 70 با بازنگری در اندیشه هایش گفته های گذشته اش را رد کرد و آنها را متعصبانه دانست. این را شاید بتوان در آثارش هم دید. در خانه جلفایش که در سال 64 طراحی کرده تلاشی آشکار برای ایجاد فضایی شبیه به فضای معماری گذشته ایران دیده می شود. در حالی که در آثار متأخرش این تلاش بسیار کم رنگ تر شده و در لایه های پنهان تر دیده می شود.

صارمی تحت تاثیر کان همواره به دنبال ذات معماری می گشت و از چیزی به نام معماریت سخن می گفت. او در پایان نامه دکتری اش به دنبال طبیعت و ذات مربع در معماری ایران گشت و به نتیجه ای بسیار جالب رسید. «خلاقیت در معماری ایران در گوشه ها اتفاق می افتد». او می گفت پس از دقت بسیار در نقشه های آثار معماری ایران و به خصوص مدارس و کاروانسراها متوجه شده که در اغلب این آثار در میانه های بنا مشابه اند اما در گوشه ها تفکر خلاق خود را آشکار کرده و هر بنا با دیگری تفاوت دارد. او از این تئوری برای تفسیر معماری امروز ایران نیز استفاده کرد و مقاله ای نوشت با نام «ضابطه دو متر پیشآمدگی در معماری تهران» و در آنجا سعی کرد خلاقیت معماران معاصر در آپارتمانها را در نمای گوشه های ساختمانها آن جا که به ساختمان کناری متصل می شوند نشان دهد. از اینجا فرمالیسم نهفته در اندیشه های صارمی را می توان آشکارا دید. اینکه عملکرد در میانه های بنا خود را بر ساختار دیکته می کند و جایی برای خلاقیت نمی گذارد و خلاقیت را باید در گوشه ها دید. این تفکر غیر عملکردگرا در آثار اولیه صارمی مانند خانه افشار با طراحی پوسته غیرعملکردی بر پوسته عملکردی بنا و در آثار متأخرش مانند طراحی سفارت ایران در آلبانی نیز می توان دید.

صارمی با آن که بسیار نوشته است درباره آثار خود کم سخن گفته و می گفت «نمی داند چگونه طراحی می کند.» او از توصیه های لویی کان درباره استفاده از مداد نرم هنگام طراحی سخن می گفت و فضای ذهن معمار در هنگام طراحی را مبهم و غبارآلود توصیف می کرد و طراحی را یک اتفاق می دانست و به این خاطر معتقد بود برای طراحی نمی توان اصول و قواعد تعیین کرد و می گفت «هیچ گاه یک بیت شعوستقیما نمی تواند بر طراحی یک بنا اثر بگذارد» و برای طراحی «باید ذهن لبریز شود.» او معتقد بود فرمهای معماری گذشته را نمی توان مستقیم در معماری امروز به کار گرفت و می گفت «نمی خواهم هیچ الگویی از گذشته دست و پا گیرم شود.» در کتاب «ارزش های پایدار معماری ایران» به معماری دزفول پرداخت و «نظم شلخته» را در این معماری کشف کرد. آثار خود او نیز تحت تأثیر نظم شلخته بود.

زندگی صارمی سرشار از ماجرا و سفر به دور ایران و جهان و جستجو از ژاپن تا آمریکا و از هند تا بنگلادش بود. اما همه این گشت و گذارها باعث نشد او بتواند جای دیگری جز ایران را برای زندگی انتخاب کند. زندگی صارمی در 1322 در زنجان آغاز شد و در 1395 در تهران پایان یافت.

حال که همه کتابها، مصاحبه ها و نقد آثار او را بررسی کردیم و آماده مصاحبه با دوستان و همکاران او بودیم، از میان ما رفت. امیدواریم با کمک دوستان و خانواده او بتوانیم پروژه فیلم او را به پایان بریم.

یادش گرامی
1395/11/2